

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

УДК 330.15

Іщенко О. А., д.е.н., професор;

ТОВ «СММ»

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті аналізується досвід реалізації транскордонних проектів в Україні, оцінюються джерела та стан фінансування різних форм транскордонного співробітництва. Вивчено нормативно-правову базу взаємодії прикордонних регіонів. Досліджено головні напрямки діяльності єврорегіонів, як основної організаційно-правової форми національної системи транскордонної співпраці. Узагальнено інформацію щодо виконання програм транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства в Україні. Опрацьовано напрямки взаємодії в рамках територіального співробітництва країн Східного партнерства. Розглянуто функціонування транскордонних кластерів. Вивчено участь та роль державних органів та органів місцевого самоврядування у забезпеченні транскордонної співпраці. Виконано порівняльний аналіз державних програм розвитку транскордонного співробітництва. Виявлено проблемні питання у транскордонному співробітництві країни та запропоновано шляхи покращення ефективності реалізації транскордонних проектів.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, єврорегіон, європейська інтеграція, регіональна політика, прикордонні території, транскордонний проект, транскордонні кластери, державна програма.

Ishchenko O.

TRANSBORDER COOPERATION IN SUSTAINABLE TERRITORIAL DEVELOPMENT

The experience of implementing of cross-border projects in Ukraine analyzed in the article. Classifications, offered by Ukrainian scientists, of forms of cross-border cooperation, that functioning in Ukraine, considered. Sources of financing of various forms of cross-border cooperation estimated

The legal framework of transborder cooperation processes in Ukraine, namely: the Law "On transborder cooperation"; State Regional Development Strategy up to 2020; regional development strategies adopted by the regional councils; normative and legal acts that govern the process of preparation of project proposals for transborder cooperation, studied.

The definition of Euroregions, which are the main organizational form the national system of cross-border cooperation in Ukraine, provided. The main activities

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

and the purpose of creation and functioning of Euroregions, which established with participation of Ukraine, studied. Events, held aiming at total development of socio-cultural and economic life of Euroregions, investigated. The basic obstacles to the effective functioning of Euroregions in Ukraine discovered.

Information on the implementation of cross-border cooperation programs of the European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) in Ukraine, from which Ukraine attracted significant part of financial resources, summarized.

The main directions, on which the implementation of projects of ENPI carried, and amount of co-financing of ENPI projects, undertaken by Ukraine, identified.

Directions of interaction within the regional cooperation of Eastern Partnership processed. The perspective directions for Ukraine in framework of participation in implementation of the EU Strategy for the Danube Region detected.

The essence and maintasks of the function in gofcross-borderclustersin Ukraine considered.

Participation and role of government and local authorities in providing of cross-border cooperation determined. Regions, that are paying the most attention to the role of cross-border cooperation, detected.

The effectiveness of cross-border cooperation projects within the framework of the State program of cross-border cooperation for 2011-2015 analyzed.

A comparative analysis of structure of financing of state programs for cross-border cooperation for 2011-2015 and 2016-2020, completed.

Problems of cross-border cooperation in Ukraine identified.

Ways of improving the efficiency of the implementation of cross-border projects proposed.

Keywords: cross-border cooperation, the euroregion, European integration, regional policy, border areas, cross-border project, cross-border clusters, government program.

Ищенко А.

ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье анализируется опыт реализации трансграничных проектов в Украине, оцениваются источники и состояние финансирования различных форм трансграничного сотрудничества. Изучено нормативно-правовую базу взаимодействия приграничных регионов. Исследованы основные направления деятельности еврорегионов, как основной организационно-правовой формы национальной системы трансграничного сотрудничества. Обобщена информация по выполнению программ трансграничного сотрудничества Европейского Инструмента Соседства и Партнерства в Украине. Изучены направления взаимодействия в рамках территориального сотрудничества стран Восточного партнерства. Рассмотрено функционирование трансграничных кластеров. Изучено

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

участие и роль государственных органов и органов местного самоуправления в обеспечении трансграничного сотрудничества. Выполнен сравнительный анализ государственных программ развития трансграничного сотрудничества. Выявлены проблемные вопросы в трансграничном сотрудничестве страны и предложены пути повышения эффективности реализации трансграничных проектов.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, еврорегион, европейская интеграция, региональная политика, пограничные территории, трансграничный проект, трансграничные кластеры, государственная программа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими і практичними завданнями. Транскордонне та регіональне співробітництво займають одне з ключових місць в процесах забезпечення дійсної, а не декларативної євроінтеграції України. Транскордонне співробітництво є дієвим інструментом державної регіональної політики, спрямованої на усунення регіональних диспропорцій, одночасно сприяючи розвитку прикордонних територій та забезпечуючи реалізацію євроінтеграційних процесів.

Досвід співпраці різних країн переконливо доводить, що найбільший потенціал до інтегрування та співробітництва в силу географічних, економічних, соціальних та культурних чинників мають прикордонні території, які органічно виступають рушієм міжнародного співробітництва.

Проблема формування сучасної системи транскордонного співробітництва у відповідності з європейськими стандартами та вимогами в Україні є актуальним питанням теорії і практики всього процесу європейської інтеграції України. Досягнення європейського рівня транскордонного співробітництва в Україні має стати переконливим аргументом на користь намірів України стати повноцінним членом європейського співтовариства. З урахуванням цього, питання оцінки реального стану та перспектив транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Останніми десятиріччями спостерігається значна зацікавленість науковців до проблематики регіонального розвитку в контексті транскордонного співробітництва. Велику

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

увагу цим питанням приділили українські вчені М. І. Долішній, Н. А. Мікула, В. В. Засадко, В. С. Кравців, П.Ю. Беленький та інші. Разом з тим, прикордонна співпраця є динамічним, безперервно змінним процесом, а відтак, потребує постійного детального вивчення з метою своєчасного реагування на виявлені тенденції.

Цілі статті. Метою даної статті є аналіз вітчизняного досвіду реалізації транскордонних проектів, виявлення наявних проблем у транскордонному співробітництві України та пошук можливих шляхів удосконалення процесу реалізації транскордонних проектів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Об’єктом дослідження виступає діяльність України у сфері транскордонного співробітництва із сусідніми країнами.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є транскордонні економічні відносини між Україною та сусідніми країнами.

На сьогодні забезпечення ефективного функціонування національних соціально-економічних систем неможливе без гармонійного розвитку прикордонних територій, що відіграють особливу роль в процесах прискореної глобалізації. Розвиток транскордонного співробітництва має великий потенціал для поглиблення соціально-економічного діалогу Україна – ЄС, що вимагає проведення якісної та науково обґрунтованої регіональної політики транскордонного співробітництва.

В Україні під транскордонним співробітництвом розуміються спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [1].

Законодавчою основою транскордонного співробітництва в Україні є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями з

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

З додатковими протоколами до неї та Закон України «Про транскордонне співробітництво», які визначають правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва [2].

Крім того, розвиток транскордонного співробітництва, як процес сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами і відповідними органами влади інших держав, Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року визначено одним із пріоритетних завдань реалізації державної регіональної політики в цілому [3].

Організаційно-правові питання впровадження комплексу заходів органів державної влади України, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва, регулюються державними програмами розвитку транскордонного співробітництва на певний період, Положенням про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва та Порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва [4,5].

Специфічні та окремі питання реалізації процесів транскордонного розвитку регулюються також правовими інструментами, передбаченими конкретними угодами про транскордонне співробітництво, підписаними між Україною та державами-сусідами.

Згідно із законодавством транскордонне співробітництво в Україні може здійснюватися:

- в межах створеного єврорегіону;
- шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Разом з цими формами взаємодії, суб'єкти транскордонного співробітництва можуть обирати (відповідно до законодавства України) інші форми транскордонного співробітництва. Так, окремі науковці виділяють, крім перелічених, такі основні форми як об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонні кластери, транскордонна міграція, транскордонні промислові зони, транскордонна торгівля, транскордонні партнерства, клондайкінг [1].

Треба зауважити, що транскордонне співробітництво в Україні здебільшого здійснюється в межах єврорегіонів, які розглядаються як організаційна форма транскордонного співробітництва, що створюється для зміцнення транскордонних зв'язків між прикордонними регіонами у соціально-культурній, екологічній та економічній сферах діяльності. Прикордонні регіони можуть одночасно входити в декілька єврорегіонів. Учасниками єврорегіону можуть бути як адміністративно-територіальні одиниці II-го рівня після держави, так і територіальні громади селищ, міст чи районів, повітів тощо [6].

Формування системи єврорегіонів в Україні розпочалося в 1993 році, коли було створено Карпатський єврорегіон. Наразі, за участю України створено 10 єврорегіонів, [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,16] інформація про які наведена в таблиці 1.

В найбільш узагальненому вигляді мета створення та функціонування єврорегіонів полягає у забезпеченні виконання наступних завдань:

- обмін досвідом і інформацією у різних сферах життєдіяльності;
- вирівнювання і постійне покращення рівня життя населення прикордонних територій;
- підтримка поступального регіонального розвитку;
- взаємовигідний розвиток економіки, торгівлі і туризму суміжних місцевостей сусідніх країн;
- розвиток прикордонної інфраструктури та покращення прикордонного руху;
- охорона і покращення стану навколишнього середовища;
- запобігання і подолання негативних наслідків стихійного лиха і надзвичайних ситуацій техногенного характеру;

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

- співробітництво у сфері територіального планування;
- проведення спільної гуманітарної і соціальної діяльності, взаємодія з питань освіти, спорту і охорони здоров'я;
- культурний обмін і турбота про об'єкти культурного надбання.

Таблиця 1

Єврорегіони, що діють на території України

Назва єврорегіону	Регіони України, що входять до складу єврорегіону	З якими країнами утворено	Основні завдання функціонування
1	2	3	4
«Буг»	Волинська область	Польща, Білорусь	Розвиток економічних відносин, співробітництво в соціальній та культурній сфері, а також з питань екології у прикордонних територіях
«Карпатський єврорегіон»	Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія	Сприяння розвитку рекреаційного потенціалу території Карпатських гір, співпраця у галузі культури, освіти та науки
«Нижній Дунай»	Одеська область	Молдова, Румунія	Створення єдиного культурного простору в Придунав'ї, підвищення ступеню розвитку транспортної прикордонної інфраструктури до європейського рівня, збалансований розвиток економіки в регіоні
«Верхній Прут»	Чернівецька та Івано-Франківська області	Молдова, Румунія	Запобігання забрудненню басейнів Дунаю, Прута, Сірету, Дністра та Чорного моря, розвиток торговельних відносин, модернізація комунікаційних мереж, розширення співробітництва у соціальних галузях
«Дніпро»	Чернігівська область	Росія, Білорусь	Сприяння соціально-економічному розвитку, науковому і культурному співробітництву прикордонних територій Чернігівської, Гомельської та Брянської областей

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
«Слобожанщина»	Харківська область	Росія	Ліквідація бар’єрів контактування населення, залучення інвестицій та розвиток інновацій, активізація міжрегіонального співробітництва
“Ярославна”	Сумська область	Росія	Сприяння стійкому соціально-економічному розвитку, науковому і культурному співробітництву прикордонних територій
“Дністер”	Вінницька область	Молдова	Здійснення програм комплексного гармонізованого розвитку територій, прилеглих до річки Дністер
“Донбас”	Луганська та Донецька області	Росія	Розвиток торговельно-економічної, екологічної та прикордонної співпраці, гармонізація нормативно-правової бази України і РФ відносно транскордонної співпраці
“Чорне море”	Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька та Донецька області, Автономна Республіка Крим, місто Севастополь	Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина	Захист екології Чорного моря, підготовка спільної стратегії розвитку Причорномор’я

В межах єврорегіонів досить активно проводяться різноманітні заходи задля всебічного розвитку соціально-культурного та економічного життя залучених регіонів (областей) України. В якості ілюстрації можна використати діяльність Єврорегіону «Дністер» в 2015 році, коли в межах регіону було проведено ряд масштабних заходів, серед яких найбільше (16) було присвячено координації та поглибленню зв'язків у сфері економіки, транскордонного і трансрегіонального співробітництва, 8 заходів стосувалися розвитку культурного потенціалу регіону, 4 – спортивної сфери та

оздоровлення дітей. Також активною була грантова діяльність Єврорегіону «Дністер» з міжнародними фондами та громадськими організаціями, зокрема було проведено зустрічі стосовно участі регіону в 5 масштабних грантових програмах [17].

Створення єврорегіонів загалом позитивно вплинуло на активізацію транскордонної співпраці та реалізацію низки спільних проєктів. В рамках діяльності єврорегіонів реалізовано велику кількість масштабних проєктів та програм, спрямованих на розширення промислової кооперації та створення прикордонної інфраструктури, охорону навколишнього середовища, розвиток місцевого самоврядування та співпраці у гуманітарній сфері.

Одночасно механізми єврорегіонального розвитку як організаційної платформи для добровільної співпраці громад та інституцій в прикордонному просторі суміжних держав ще недостатньо ефективно працюють в Україні.

Аналіз показує, що основними перешкодами ефективного залучення українських регіонів у єврорегіони є: відсутність системного підходу до організації єврорегіональної співпраці; низький рівень залучення організацій української сторони в діяльності та реалізації цілей єврорегіонів; часто недостатній рівень підготовки кадрів в регіональних органах управління; недостатнє фінансове забезпечення, зокрема, через невідповідність фахівців для розробки заявок щодо залучення коштів міжнародних фінансових структур.

Крім того, на діяльність окремих єврорегіонів негативно вплинули політичні чинники, насамперед пов’язані із конфліктом, який відбувається на сході України. З початку 2014 року припинена співпраця в межах єврорегіонів, створених спільно з Російською Федерацією («Донбас», «Ярославна», «Слобожанщина»).

Досить широкого поширення в Україні набула така форма співробітництва, як укладення угод про транскордонне співробітництво за сприяння європейських інституцій. Оскільки необхідною складовою, що забезпечує розвиток транскордонного співробітництва, є фінансове забезпечення, то програми ЄС значно переважають за кількістю та обсягом фінансування серед інших

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

програм міжнародної технічної допомоги, які стосуються транскордонного співробітництва.

Фактично найбільшу частину фінансових ресурсів для втілення транскордонних проектів Україна залучає від європейського Союзу в межах Програм Транскордонного Співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ПТС ЄІСП).

Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП) – це ініціатива, розроблена Європейською Комісією для поглиблення співпраці між ЄС та країнами-партнерами з метою забезпечення сталого регіонального розвитку.

У межах ЄІСП 2007 – 2013 років було втілено програми прикордонного співробітництва, якими було передбачено співпрацю між країнами, що є членами ЄС та країнами-партнерами ЄІСП по сухопутних та морських кордонах.

Україна була учасником чотирьох програм, що були профінансовані за рахунок Європейського інструменту сусідства та партнерства, а саме:

- Україна – Польща – Білорусь;
- Україна – Румунія – Республіка Молдова;
- Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія;
- «Басейн Чорного моря» [18, 19].

В межах Спільної операційної програми з транскордонної співпраці «Польща – Білорусь – Україна 2007–2013» передбачалося фінансування у розмірі 186,201 млн євро. В тому числі від України 47,250 млн євро (25,38%).

В результаті було відібрано 117 проектів, які отримали фінансування у розмірі 172,74 млн євро (92,77% від запланованої суми). До 2016 року завершилося 48 проектів (41,03% від загальної кількості), загальна сума завершених проектів становить 37,07 млн євро (21,46% від загальної суми, виділеної на фінансування проектів).

Реалізація проектів здійснюється за трьома пріоритетами: підвищення конкурентоздатності прикордонних територій, покращення якості життя та інституційна співпраця і підтримка ініціатив місцевих громад. Загальна кількість проектів, які реалізовані/реалізуються за

участі партнерів, становить 35 у Волинській області, 45 у Львівській області та 9 у Закарпатській [19, 20].

В межах Спільної операційної програми з транскордонної співпраці «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007–2013» передбачалося фінансування у розмірі 126, 718 млн євро, в тому числі від України 37,651 млн євро (29,71%). В результаті було відібрано 140 проектів, які отримали фінансування від 491 партнера з трьох країн-учасниць програми. До 2016 року завершилося 126 проектів (90% від загальної кількості), які стосувалися створенням інтегрованих туристичних продуктів, проведення спільних культурних заходів, інформування громадськості, проведення навчальних та просвітницьких заходів.

З метою поліпшення системи природокористування реалізовано проекти з технології з обробки води та відходів, боротьби з ерозією ґрунту, створені мережі, що сприяють попередженню ризиків та раннього попередження і реагування у надзвичайних ситуаціях та встановлені об'єднання для вирішення загальних проблем з охорони навколишнього середовища [21].

В межах Спільної операційної програми з транскордонної співпраці «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія 2007–2013» передбачалося фінансування у розмірі 68,638 млн євро, в тому числі від України 27,578 млн євро (40,18%). У рамках трьох конкурсів перемогли 45 проектів, аплікантами (основними реципієнтами) або партнерами в яких є суб'єкти Закарпатської області. Загальний бюджет цих проектів складає близько 16 млн євро, та 14 проектів, аплікантами яких є суб'єкти Івано-Франківської області, із загальним бюджетом у 4,308 млн євро. При цьому, 6 проектів у Закарпатській області із загальним бюджетом в 2,422 млн євро (13,3% від бюджету всіх проектів, що реалізуються в області) та 3 проекти в Івано-Франківській області із загальним бюджетом в 0,575 млн євро (15,41% від бюджету всіх проектів, що реалізуються в області) досі діють.

Реалізація проектів здійснюється за наступними напрямками: сприяння економічному та соціальному розвитку, покращення якості навколишнього середовища і розвиток технологій енергозбереження [22, 23].

В межах спільної операційної програми басейну Чорного моря 2007–2013 передбачалося фінансування у розмірі 25,697 млн євро, в тому числі від України 3,212 млн євро (12,5%). В результаті двох конкурсів було відібрано 57 проектів, які отримали фінансування, з них 41 (71,93% від загальної кількості) – за участю української сторони. Реалізація проектів здійснювалася за наступними пріоритетними напрямками: сприяння економічному і соціальному розвитку в прикордонних областях; покращення екологічної ситуації у регіоні; сприяння співробітництву на місцевому та міжособистісному рівнях [24, 25].

Слід відзначити, що транскордонне співробітництво за всіма вищезгаданими програмами продовжено на період 2014 – 2020 в новому Європейському Інструменті Сусідства.

Також сприяння сталому розвитку територіального співробітництва між прикордонними регіонами-учасниками визначено основною метою програм територіального співробітництва країн Східного партнерства (ЕaPТС), які фінансуються Європейською комісією. В Україні в рамках цієї ініціативи реалізуються дві спільних операційних програми «Білорусь – Україна» та «Молдова – Україна», які мають наступні пріоритети діяльності:

- поліпшення умов життя місцевих громад у прикордонних районах шляхом реалізації спільних проектів на підтримку соціально-економічного розвитку;

- вирішення спільних проблем у сфері навколишнього середовища, зайнятості, охорони здоров'я та інших галузях, що становлять взаємний інтерес або мають транскордонне значення;

- культура, освіта та спорт.

В цих пріоритетах важливим видається можливість реалізації проектів, акцентованих на вирішення економічних питань, зокрема це створення підприємницьких мереж, будівництво та розвиток об'єктів інфраструктури, спільні дії в галузі утилізації відходів, енергозбереження тощо.

В програмі «Білорусь – Україна» беруть участь Чернігівська, Житомирська, Київська, Рівненська та Волинська області України та Гомельська і Брестська області Білорусі. Орієнтовний план її

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

фінансування становить 3666,67 тис євро, з яких 3300 тис євро фінансується Європейською комісією, а 366,67 тис євро передбачається як співфінансування з боку партнерів проекту (на виконання умови, що 10% бюджету мають обов’язково забезпечити українські та білоруські сторони-учасники).

В програмі «Молдова – Україна» беруть участь Вінницька, Одеська та Чернівецька області України та Молдова загалом. Орієнтовний план фінансування програми також становить 3666,67 тис євро, з аналогічним до програми «Білорусь – Україна», розподілом фінансування. Відмінності стосуються лише фінансування окремих операційних завдань з урахуванням регіональних особливостей, встановлених за результатами висновків стратегічного аналізу залучених прикордонних регіонів.

Фінансування окремих проектів коливається від 60 до 250 тисяч євро на проект, з обов’язковим співфінансуванням з інших джерел, крім бюджету Європейського Союзу [26].

Перспективним для України є транскордонне співробітництво в рамках участі у реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону яка спрямована на забезпечення інфраструктурного, екологічного, соціально-економічного та інституційного розвитку цього регіону. Наразі вирішується питання щодо участі України в співпраці за наступними напрямками:

- відновлення та подальший розвиток транзитного потенціалу України між основними вузлами Пан-європейської транспортної мережі (TEN-T);

- транскордонна співпраця із запровадження ефективної системи поводження з муніципальними та промисловими відходами на основі їх сортування;

- будівництво автомобільної магістралі «Одеса – Рені» (довжина – 261 км) за параметрами 1 категорії з мостовим переходом через Дністровський лиман (довжина – 5709,3 м);

- спільна українсько-угорська програма розвитку системи протиаварійного захисту на ділянці Верхньої Тиси [27].

Актуальною формою транскордонного співробітництва, яка останнім часом набуває поширення на території України, є

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

транскордонні кластери, що об’єднують суб’єктів та учасників транскордонного співробітництва на добровільних засадах, які вільно розміщені у транскордонному просторі.

Транскордонний кластер – це організаційна форма транскордонного співробітництва, в основі якої закладено співробітництво незалежних компаній та інституцій, що географічно зосереджуються в одному транскордонному регіоні, спеціалізуються в різних галузях, пов’язані спільними технологіями та доповнюють одна одну [28].

Інформацію стосовно основних транскордонних кластерів, що діють на території України наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Транскордонні кластери України

Назва кластера	Розташування кластера	Основні завдання функціонування кластера
Транскордонний логістичний кластер	Закарпатська область	Створення транскордонних транспортно-логістичних центрів
«Інфостат – Україна – Польща»	Львівська область	Наукове, інформаційне і статистичне забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону
«Люблінський Екоенергетичний Кластер»	Львівська область	Розвиток технологій енергозбереження та використання відновних ресурсів
«Транскордонний кластер інновацій»	Івано-Франківська область	Організація професійних практик у Республіці Польща для студентів Східноєвропейського університету
«Перший аграрний кластер»	Чернівецька область	Підвищення інноваційного рівня сільськогосподарської діяльності
«Дніпро»	Чернігівська область	Сталий розвиток сільського туризму

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Організаційно-правовою формою державної підтримки розвитку транскордонної співпраці є державні програми розвитку транскордонного співробітництва, в яких зазначаються:

- актуальні напрями (пріоритети) транскордонного співробітництва із сусідніми державами;

- перелік заходів щодо розвитку транскордонного співробітництва на певний період часу із зазначенням відповідальних виконавців (органів виконавчої влади);

- перелік проектів транскордонного співробітництва, яким надається державна фінансова підтримка.

На сьогодні прийнято три таких програми – на періоди 2007 – 2010, 2011 – 2015 та 2016 – 2020 років. Метою двох перших зазначених програм була активізація соціально-економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку суб’єктів транскордонного співробітництва. Також відібрано на конкурсній основі проекти, для реалізації яких передбачалася державна фінансова підтримка відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво». Проте, необхідного обсягу коштів на реалізацію зазначених проектів у державному бюджеті не передбачалося. Джерелами фінансування проектів транскордонного співробітництва стали переважно ресурси місцевих бюджетів і міжнародної технічної допомоги, зокрема програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства [29, 30, 31].

Інформація щодо великомасштабних інфраструктурних проектів транскордонного співробітництва України, яким надавалася підтримка Європейського Союзу в рамках виконання програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства на 2007 – 2013 роки, а також відносно заходів щодо забезпечення розвитку транскордонного співробітництва наведена в таблиці 3.

Таблиця 3

Зведена інформація щодо проектів транскордонного співробітництва Програми 2011 – 2015

Кількість проектів	10
У т.ч.:	
проекти, що стосувалися розвитку інфраструктури прикордонної служби України (облаштування пунктів пропуску, розвиток ІТ-інфраструктури митної служби), шт.	8
Проекти, що стосувалися екологічної безпеки(попередження населення про можливі повені, попередження антропогенних джерел забруднення в нижніх водах р. Дунай України та Румунії), шт.	2
Загальний бюджет проектів, тис. грн.*	1218175
У тому числі співфінансування з української сторони, тис. грн.	59099
Співфінансування з української сторони, %	4,85
Кількість запланованих заходів щодо забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, шт.	25
У тому числі запланованих заходів, які так і не було реалізовано, шт	4

Необхідно відзначити певну односторонність цих проектів, спрямованих на вирішення, фактично, лише двох напрямків співробітництва – прикордонної інфраструктури та охорони навколишнього середовища. При цьому увага зосереджувалася в основному на покращенні інфраструктури прикордонної служби України (облаштування пунктів пропуску, розвиток ІТ – інфраструктури прикордонних служб).

Реалізація всіх проектів майже повністю залежала від європейських партнерів, оскільки частка у фінансуванні з української сторони становила менш ніж 5%.

Крім того, стан фінансування навіть запланованих у Державному бюджеті України проектів транскордонного співробітництва був вкрай низьким, що не могло не позначитися на процесі їх реалізації. Для прикладу, у 2013 році з п'яти запланованих проектів було частково профінансовано лише два (один на 0,14%). В цілому фінансування складало лише 25% від запланованого [32]. Інформація щодо цього наведена у таблиці 4.

У результаті недофінансування, завдання та заходи зазначених державних програм не виконано в повному обсязі, зокрема, залишилися не розв'язаними проблеми та не були

здійснені заходи Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011 – 2015 роки, що передбачали:

- створення автоматизованих пунктів вимірювання показників якості поверхневих вод на транскордонних водних об'єктах Закарпатської, Волинської та Чернівецької областей, а також якості повітря та контролю за рівнем транскордонного забруднення повітря на великі відстані;

- впровадження спільного українсько-молдовського та українсько-румунського проектів з питань містобудівного розвитку регіонів.

Таблиця 4

Стан фінансування проектів транскордонного співробітництва з Державного бюджету України в 2013 році

Назва заходу співфінансування	Заплановано видатків, грн.	Профінансовано, грн.	Відсоток від запланованого
Проект транскордонного співробітництва "Техніко-економічне обґрунтування синхронного об'єднання української і молдавської енергосистем з європейською ENTSO-E"	413 000	0	-
Проект транскордонного співробітництва "Інвентаризація, оцінка, попередження антропогенних джерел забруднення в нижніх водах р. Дунай України та Румунії"	5 659 700	0	-
Проект транскордонного співробітництва на розвиток митної інфраструктури міжнародних автомобільних пунктів пропуску	24 203 100	33 300	0,14
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів соціальної та іншої інфраструктури у Волинській області	13 003 303	11 105 542,97	85,4
Проект транскордонного співробітництва "Підвищення безпеки життєдіяльності в долині річки Прут"	1 320 000	0	-
Разом	44 599 103	11 138 842,97	25

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Недоліки попередніх аналогічних документів покликана усунути нещодавно прийнята Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016 – 2020 роки (далі – Програма 2016 – 2020), яка за очікуваними результатами та запланованими обсягами фінансування значно випереджає Програму 2011 – 2015. Порівняльний аналіз основних складових Програм 2011 – 2015 та 2016 – 2020 наведено в таблиці 5.

Таблиця 5

Порівняння змісту Державних програм транскордонного співробітництва

	Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011 – 2015 роки	Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016 – 2020 роки
Кількість запланованих заходів щодо забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, шт.	24	55
Кількість проектів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, шт.	3	25
Загальний обсяг фінансування проектів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, тис. грн., у т.ч.:	22592,15	2173290
з державного бюджету, тис. грн.	2925,31	1483348
з місцевого бюджету та інших джерел, тис. грн.	19666,84	689942,4

Крім того, кардинально змінено підхід до фінансування масштабних проектів нової програми, в результаті чого зміщено акцент в бік підтримки з державного бюджету. Зі структурою фінансування проектів транскордонного співробітництва в Програмах 2011 – 2015 та 2016 – 2020 можна візуально ознайомитися на рисунках 1 та 2.

Рис. 1. – Структура фінансування проектів транскордонного співробітництва в Програмі 2011 – 2015.

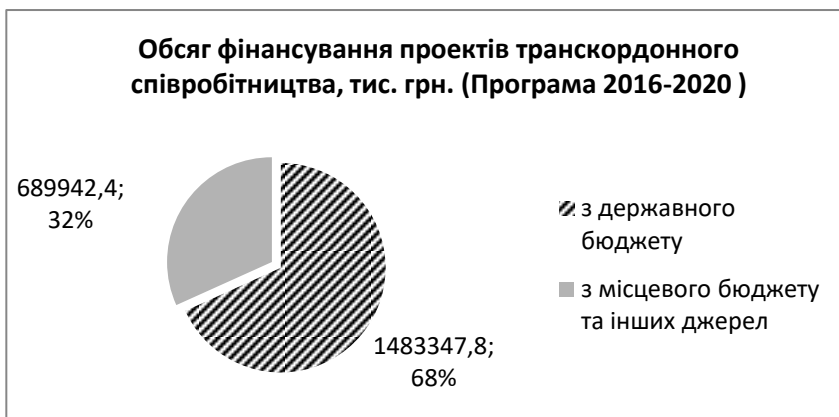

Рис. 2. – Структура фінансування проектів транскордонного співробітництва в Програмі 2016 – 2020.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Серед особливостей Програми 2016 – 2020 необхідно також відмітити певний територіальний перекид в сторону одного регіону, а саме Львівської області, що наглядно видно на таблиці 6 та рис. 3.

Таблиця 6

Структура фінансування проектів транскордонного співробітництва Програми 2016 – 2020

Загальна кількість проектів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, шт.	25
у т. ч. проекти, серед замовників яких виступає Львівська облдержадміністрація, шт.	9
Загальний обсяг фінансування проектів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, тис. грн., у т.ч.:	2173290
Обсяг фінансування проектів, серед замовників яких виступає Львівська облдержадміністрація, тис. грн.	1006462
Частка проектів, серед замовників яких виступає Львівська облдержадміністрація із загального обсягу, %	46,31

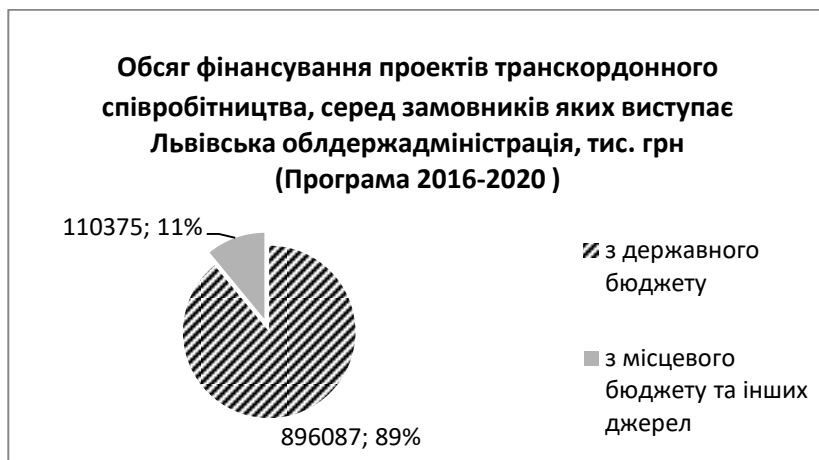

Рис. 3. – Структура фінансування проектів транскордонного співробітництва, серед замовників яких є Львівська облдержадміністрація, в Програмі 2016 – 2020.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Зазначена ситуація, очевидно, є наслідком проведення активної політики Львівської облдержадміністрації, яка полягає в постійному укріпленні та розширенні відносин з країнами – сусідами, поглибленні транскордонного співробітництва та інтенсифікації міжнародної співпраці.

Проведений аналіз виконання заходів транскордонної співпраці в існуючих формах дозволяє виокремити проблемні питання, що стримують розвиток транскордонного співробітництва в Україні та потребують свого вирішення.

Особливо негативно впливає на ситуацію недостатній рівень уваги з боку місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до транскордонного співробітництва. Показовим в цьому сенсі є те, що транскордонне співробітництво, як стратегічний пріоритет розвитку прикордонного регіону, визначено в стратегіях регіонального розвитку лише деяких прикордонних областей. Насамперед, це Львівська, Волинська, Закарпатська та Чернівецька області, які межують з країнами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) і мають належний досвід подібної співпраці [33, 34, 35, 36]. Решта прикордонних областей не розглядають це питання як першочергове стратегічне завдання, результатом чого є недостатнє фінансування. Також, тільки в третині прикордонних регіонів України затверджено регіональні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва (Волинська, Закарпатська, Львівська, Луганська, Рівненська та Харківська області) [34,35,36, 37, 38, 39].

З обмеженістю стратегічного бачення завдань та перспектив розвитку транскордонного співробітництва тісним чином пов’язана ситуація із слабкою інституційною базою регіонального розвитку. На державному рівні донедавна був фактично відсутній центральний орган виконавчої влади, відповідальний за реалізацію політики транскордонного співробітництва. В 2014 році загальну координацію транскордонного співробітництва та контроль за додержанням законодавства з питань транскордонного співробітництва покладено на Мінрегіон[40], але стан виконання цих завдань потребує суттєвого покращання. Все одно зберігається надлишкова кількість органів влади, відповідальних за реалізацію

транскордонних проєктів, що призводить до невизначеності та ускладнення при розподілі обов’язків між ними. Відповідно на місцевому рівні в органах влади також відсутні окремі підрозділи, до компетенції яких було б віднесено ці питання. Частково це викликано і незадовільною кадровою політикою, коли за відсутності системи підготовки фахівців у галузі транскордонного співробітництва для органів місцевого самоврядування просто немає спеціалістів, спроможних на належному рівні виконувати такі завдання. В результаті спостерігається недостатня інституційна спроможність більшості органів місцевого самоврядування щодо здійснення великих проєктів у галузі транскордонного співробітництва.

Процеси розвитку транскордонної співпраці також гальмуються недосконалістю національного законодавства, особливо в частині запровадження нових форм органів транскордонного співробітництва. Зокрема це стосується функціонування об’єднань єврорегіонального співробітництва.

Традиційно потрібно відмітити незначний рівень фінансової підтримки спільних транскордонних проєктів як з боку уряду та органів державної влади, так і з боку органів місцевого самоврядування, що певною мірою пояснюється складною соціально-економічною ситуацією в країні. Одночасно, якраз через сумнівну економію, втрачаються додаткові джерела надходження коштів для вирішення першочергових соціально-економічних завдань.

Гостро стоїть проблема відсутності сучасної системи звітності щодо впровадження заходів транскордонного співробітництва в Україні. Відповідна інформація має вкрай розпорошений характер та характеризується відсутністю єдиного формату у численних її власників, що також не сприяє формуванню цілісної картини і визначенню пріоритетів розвитку.

Вирішення поставлених проблем можна було б досягнути через реалізацію наступних завдань:

- забезпечення державної підтримки програм транскордонного співробітництва і співфінансування проєктів із залученням міжнародної фінансової допомоги;

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

- внесення змін до законодавства України стосовно розвитку транскордонного співробітництва в частині покращання його координації центральними і місцевими органами виконавчої влади з урахуванням децентралізації та визначення правового статусу об'єднань територіального співробітництва і інших форм співробітництва;

- фінансування включених заходів і проектів Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016 – 2020 роки та підтримка діяльності українських частин єврорегіонів;

- вироблення системи статистичних показників і формування розподілених баз даних про розвиток транскордонного співробітництва, в тому числі шляхом створення єдиного інформаційного порталу, що дозволить оцінювати результативність проектів транскордонного співробітництва;

- формування цілісної інституційної платформи розвитку транскордонного співробітництва з урахуванням функціонуючих підрозділів влади, агенцій регіонального розвитку, професійних і суспільних структур громадянського суспільства та діючих органів єврорегіонів.

Висновки. Транскордонне співробітництво відіграє суттєву роль в соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів України та сприяє вирішенню найбільш наболілих економічних, соціальних та культурних питань, що мають міждержавне значення.

В Україні, загалом, створена інституційно-правова база для розвитку основних форм транскордонного співробітництва, реалізація яких сприяє розв'язанню основних завдань міжнародного обміну. Визначальну роль відіграють сформовані єврорегіони і механізми та інструменти транскордонної допомоги Європейського Союзу. За умов належної державної підтримки і координації, транскордонне співробітництво може стати потужним каталізатором євроінтеграційних процесів в Україні.

Разом з тим, для збільшення ефективності транскордонного співробітництва необхідно вирішити ряд проблемних питань, які стосуються фінансового забезпечення, законодавчого урегулювання, інституційного удосконалення та інформаційного супроводу.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

Подальші дослідження у цьому напрямку мають стосуватися обґрунтування нових напрямів та організаційних форм транскордонного співробітництва, поширення позитивного досвіду реалізації окремих проєктів, моніторингу загального стану транскордонної взаємодії, розвитку інформаційних систем забезпечення процесу співробітництва, створення навчально-освітніх практик.

1. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія / Н. А. Мікула, В. В. Засадко. – К. : НІСД, 2014. – 316 с. ISBN 978-966-554-238-4.
2. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV // Урядовий кур'єр від 05.08.2004, № 146.
3. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016 – 2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554 // Урядовий кур'єр – 2016. – 9 вер. № 69, стор. 22, стаття 2330, код акту 82985/2016.
4. Про затвердження Порядку підготовки проєктів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва, зразки листка реєстрації висновків попереднього розгляду проєкту (програми) транскордонного співробітництва, листка результатів оцінювання проєкту (програми) транскордонного співробітництва: Наказ Мінекономіки від 03.06.2005 № 158, зареєстрований в Мін'юсті України від 17.06.2005 № 667/10947 // Офіційний вісник України від 08.07.2005, № 25, стор. 98, стаття 1452.
5. Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проєктів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2005, № 339 // Урядовий кур'єр від 25.05.2005, № 95.
6. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2016. – 125 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
7. Єврорегіон Дніпро – Загальні відомості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cts.org.ua/ru/example-pages/zagalni-vidomosti.html>.
8. Єврорегіон «Слобожанщина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cts.org.ua/ru/example-pages/zagalni-vidomosti.html>.
9. Єврорегіон Донбас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donoda.gov.ua/?lang=en&sec=01.15&iface=Public&cmd=view&args=id:1673>.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

10. Єврорегіон «Ярославна» – Загальні відомості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sorada.gov.ua/actual/8817-euroregion-yaroslavna.html>.
11. Трансграничное Объединение «Еврорегион « Буг»»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brest-region.gov.by/index.php/ekonomika/prigranichnoe-sotrudnichestvo/123-transgranichnoe-ob-edinenie-evroregion-bug>.
12. Карпатський Єврорегіон. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/page/karpatskii-evroregion>.
13. Єврорегіон «Верхній Прут». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bukoda.gov.ua/page/evroregion-verkhni-prut>.
14. Про Єврорегіон «Дністр». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dniester.eu/479>.
15. Єврорегіон «Нижній Дунай». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://euroregionagency.od.ua/about>.
16. Розвиток чорноморського економічного співробітництва в контексті активізації інвестиційних процесів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2013/3.pdf.
17. Отчёт о деятельности еврорегиона «Дністр» за 2015 год. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dniester.eu/article/1398>.
18. Європейський Союз та його роль. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/nato/program.htm>.
19. Інформаційна довідка щодо впровадження в Україні програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту усідства та партнерства 2007 – 2013 років. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/integratsiya-ukraini-do-es/integratsiya-ukraini-do-es/inf-dovidka2/>
20. Конференція Програм транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2007 – 2013». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lublin.mfa.gov.ua/ua/news/consular-news/40742-konferencija-programi-transkordonnogo-spivrobitnictva-polyshha-bilorusy-ukrajina-2007-2013>
21. Короткий огляд спільної операційної програми – Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007 – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ro-ua-md.net/wp-content/uploads/2014/05/EB_1_2016_UA.pdf
22. У рамках двох програм транскордонного співробітництва у Закарпаття за 6 років залучено понад 12 млн євро. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/126399-U-ramkakh-dvokh-program-transkordonnoho-spivrobitnytstva-u-Zakarpattia-za-6-rokiv-zalucheno-ponad-12-mln-ievro>
23. Financerprojects. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.huskroua-cbc.net/en/financed-projects?call=&status%5B%5D=1&status%5B%5D=0&keyword=&county%5B%5D=1>
24. Programme 2007 – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://blacksea-cbc.net/>

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 13 (51). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор З. В. Герасимчук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 400 с.

25. Спільна операційна програма ЄІСП Басейн Чорного моря. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://economy-mk.gov.ua/region_spivrob/bs
26. Территориальное сотрудничество стран Восточного партнерства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eartc.eu/ru/>
27. Danube regionstrategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.danube-region.eu>
28. Добрева Н. Основні напрями розвитку транскордонних кластерів в Україні / Н. Добрева // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип.34. –С.246–253.
29. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007 – 2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 // Урядовий кур’єр – 2007. – 17 січн.
30. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року:Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 // Урядовий кур’єр від 03.09.2014, № 160.
31. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011 – 2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 // Урядовий кур’єр – 2010. – 10 грудн. № 92, том 2, стор. 506, стаття 3264, код акту 53733/2010.
32. Уточнена інформація про виконання державного бюджету України за січень – грудень 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/206948>
33. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.bukoda.gov.ua/sites/default/files/doc/PDF/proekt_strategiyi_rozvitku_oblasti_2020.pdf
34. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf
35. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/>
36. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/STRATEGIYA-2020-04.pdf
37. Стратегія розвитку Луганської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/se_state/str_dev
38. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/photo/8/strategiya.pdf>
39. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf>
40. Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.minregion.gov.ua>